

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Stockholms tingsrätts dom 2021-06-21 i mål T 10741-20, se bilaga A

PARTER

Klagande

Teddy Bondefalk, [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Ombud: Jur.kand Paula Röttorp samt juristerna Emanuel Klerfelt Johansson,
Erik Scherstén och Olivia Möller
Centrum för rättvisa
Box 2215
103 15 Stockholm

Motpart

Region Stockholm genom dess nämnd Karolinska Universitetssjukhuset, 232100-0016
Box 22550
104 22 Stockholm

Ombud: Advokat [REDACTED]
Synch Advokat AB
Box 3631
103 59 Stockholm

SAKEN

Skadestånd

HOVRÄTTENS DOMSLUT

1. Med ändring av tingsrättens dom i själva saken förpliktar hovrätten Region Stockholm att till Teddy Bondefalk betala 75 000 kronor jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 8 juli 2020 tills betalning sker.
2. Med ändring av tingsrättens dom avseende rättegångskostnader befriar hovrätten Teddy Bondefalk från skyldigheten att ersätta Region Stockholm för rättegångskostnad och förpliktar regionen att ersätta Teddy Bondefalk för rättegångskostnader vid tingsrätten med 430 594 kronor jämte ränta enligt 6 §

räntelagen från den 21 juni 2021 tills betalning sker. Av beloppet avser 350 000 kronor ombudsarvode.

3. Region Stockholm ska ersätta Teddy Bondefalk för rättegångskostnad i hovrätten med 196 112 kronor jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom tills betalning sker. Beloppet avser ombudsarvode.

YRKANDEN I HOVRÄTTEN

Teddy Bondefalk har yrkat att hovrätten ska förplikta Region Stockholm att till honom betala 450 000 kr jämte ränta enligt 4 § fjärde stycket och 6 § räntelagen, dels på 300 000 kr från dagen för delgivning av stämningsansökan (den 8 juli 2020), dels på 150 000 kr från dagen då Region Stockholm fick del av det justerade yrkandet (den 21 januari 2021), allt till dess betalning sker.

Teddy Bondefalk har även yrkat att hovrätten, med ändring av tingsrättens dom, dels ska befria honom från skyldigheten att ersätta Region Stockholm för dess rättegångskostnader i tingsrätten, dels förplikta Region Stockholm att ersätta honom för hans rättegångskostnader där.

Region Stockholm har bestritt Teddy Bondefalks yrkanden.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i hovrätten.

UTREDNINGEN I HOVRÄTTEN

Parterna har åberopat samma omständigheter som vid tingsrätten. De har utvecklat sin talan på samma sätt som där.

Utredningen är i hovrätten densamma som vid tingsrätten.

HOVRÄTTENS DOMSKÄL

Den 24 maj 2011 opererades Teddy Bondefalk vid Karolinska Universitetssjukhuset i Huddinge, varvid några centimeter av luftstrupen och en tidigare insatt trakeostomi togs bort. Teddy Bondefalk har i målet gjort gällande att ingreppet genomfördes utan att han hade fått tillräcklig information om operationen och dess konsekvenser och att han inte heller hade samtyckt till operationen. Regionen å sin sida har hävdats att Teddy Bondefalk hade lämnat ett informerat samtycke.

Vad är utrett om samtycke?

Teddy Bondefalk hade haft problem med luftstrupen i flera år och fått vård för det. Operationen den 24 maj 2011 var planerad. Under förhöret vid tingsrätten uppgav

Teddy Bondefalk att han hade fått uppfattningen att operationen skulle vara av annat slag än den som genomfördes. Den skulle vara rutinartad och inte riskfylld. Hans hustru Irene Bondefalk bekräftade Teddy Bondefalks uppgifter i förhör vid tingsrätten. Enligt henne informerades läkarna aldrig om riskerna med operationen.

Teddy Bondefalk och Irene Bondefalk har ett uppenbart intresse av målets utgång och deras uppgifter måste bedömas med försiktighet. Vid tingsrätten hördes Teddy Bondefalks vän [REDACTED]. Hennes uppgifter överensstämmer med vad makarna Bondefalk har berättat men uppgifterna är vaga och kan inte tillmätas någon avgörande betydelse.

Visst stöd för Teddy Bondefalks ståndpunkt lämnar hans patientjournaler. Med undantag för den operationsberättelse som [REDACTED] författade saknas varje anteckning i journalerna om att Teddy Bondefalk hade informerats om operationen och dess risker eller om att han hade lämnat sitt samtycke. Emellertid är det vanskligt att dra slutsatser av att uppgifter saknas. Olika förklaringar kan tänkas till att ett informerat samtycke inte har antecknats i journalen.

[REDACTED] var den som utförde operationen. I hans operationsberättelse finns följande mening: ”The patient is otherwise uneventful and has been informed about the benefit of an operative procedure and the potential risks.” Denna korta mening ger inte mycket stöd för att Teddy Bondefalk hade lämnat ett informerat samtycke. Det framgår inte när informationen skulle ha lämnats eller av vem. Informationens innehåll är inte heller närmare redovisat. Teddy Bondefalks inställning till informationen har inte antecknats.

Vid tingsrätten hölls vittnesförhör med [REDACTED], som hade medverkat i en intern händelseanalys vid Karolinska Universitetssjukhuset. Han berättade att han hade intervjuat flera läkare som hade medverkat i vården av Teddy Bondefalk och att det inte hade kommit fram att informationen till Teddy Bondefalk hade brutit. Dessa andrahandsuppgifter har begränsat bevisvärde. De är inte särskilt utförliga och ger inget säkert besked om att Teddy Bondefalk informerades om den kommande operationen eller att han samtyckte till den.

Regionen har vidare åberopat polisförhör med [REDACTED] och [REDACTED], som hade medverkat i vården av Teddy Bondefalk. Förhören hölls 2017 och ger inte tillförlitliga besked om hur Teddy Bondefalk informerades om den kommande operationen. Det yttrande som [REDACTED] avgav 2011 till Socialstyrelsen innehåller inte så konkreta och detaljerade uppgifter att de tillåter slutsatsen att Teddy Bondefalk hade lämnat informerat samtycke till den operation som utfördes.

Inte heller i övrigt ger den åberopade utredningen närmare besked om vilken information som lämnades till Teddy Bondefalk och det framgår inte hur denne ställde sig till informationen.

Bevisbördan

I målet är således inte visat vare sig att Teddy Bondefalk hade lämnat ett informerat samtycke till operationen eller att han inte hade gjort det. Frågan är då vilken av parterna det ska gå ut över att det saknas fullt bevis. Annorlunda uttryckt är frågan om Teddy Bondefalk har bevisbördan för att han inte har lämnat samtycke till operationen eller om regionen har bevisbördan för att Teddy Bondefalk har lämnat samtycke.

Huvudregeln i skadeståndsmål är att den som begär ersättning för en skada har att bevisa sitt krav. Han eller hon ska bevisa den skadeorsakande händelsen och skadan samt orsakssambandet mellan händelsen och skadan. I allmänhet krävs fullt bevis, men beträffande orsakssambandet är beviskravet ofta sänkt.

Det nu aktuella fallet aktualiserar frågan vem som hade bäst förutsättningar att säkra bevis angående frågan om Teddy Bondefalk hade lämnat ett informerat samtycke till den operation som utfördes. Allmänt sett är det betydligt svårare att bevisa att någonting inte har hänt än att någonting har hänt. Det är inte lätt att se hur Teddy Bondefalk skulle kunna få fram bättre bevis än han gjort för att visa att han inte hade samtyckt till operationen.

Principiellt och praktiskt sett har regionen större möjligheter att säkra bevis om att samtycke har lämnats. Enligt patientdatalagen (2008:355) är regionen skyldig att föra

patientjournal. I journalen skulle samtycke dokumenteras enligt de föreskrifter som gällde vid tiden för operationen (3 kap. 7 § 1 SOSFS 2008:14). I den händelseanalys som genomfördes av Karolinska Universitetssjukhuset konstaterades att det fanns brister i Teddy Bondefalks journaler rörande dokumentation av den information som hade lämnats till honom. Det är möjligt att det hade kunnat klargöras att Teddy Bondefalk hade lämnat informeratsamtycke, om journalerna hade förts på rätt sätt. Ingen av de personer som kunde tänkas ha tagit emot Teddy Bondefalks samtycke har hörts i målet. Mot denna bakgrund framstår det som rimligt att regionen får bära nackdelen av att det inte har gått att styrka att Teddy Bondefalk lämnat samtycke.

Det saknas skäl att ge regionen någon bevislättning rörande den påstådda skadeorsaken, dvs. det bristande samtycket.

Utgångspunkten för de fortsatta övervägandena är därmed att Teddy Bondefalk inte hade lämnat samtycke till den operation som utfördes den 24 maj 2011.

Grundlagsskadestånd

Att operationen genomfördes utan Teddy Bondefalks samtycke innebär enligt honom att regionen har kränkt hans rätt enligt 2 kap. 6 § regeringsformen att inte utsättas för ett påtvingat kroppsligt ingrepp och att det ger honom rätt till ideellt skadestånd.

I 3 kap. 4 § skadeståndslagen föreskrivs bl.a. att staten eller en kommun ska ersätta personskada, sakskada, ren förmögenhetsskada, skada på grund av att någon kränkts på sätt som anges i 2 kap. 3 § och skada som ersätts enligt 2 kap. 3 a §, om skadan uppkommit till följd av att den skadelidandes grundläggande fri- och rättigheter enligt 2 kap. regeringsformen har överträtts från statens eller kommunens sida. Även annan ideell skada som uppkommit till följd av en sådan överträdelse ska ersättas.

Bestämmelserna om ideell ersättning vid överträdelse av regeringsformen infördes genom en lag som trädde i kraft den 1 augusti 2022. Någon övergångsbestämmelse infördes inte. Det betyder att lagen tillämpas bara på skadehändelser som inträffar efter ikraftträdandet. I förarbetena (prop. 2021/22:229 s. 54) påpekas att den omständigheten att det inte införs några övergångsbestämmelser inte bör innebära någon begränsning

av den rätt till skadestånd för skadefall som inträffat före ikraftträdandet som kan ha gällt sedan tidigare.

Före lagens ikraftträdande fanns inga lagbestämmelser om ideellt skadestånd vid överträdelse av rättigheterna enligt 2 kap. regeringsformen. Någon mer utvecklad rättspraxis fanns inte heller. I rättsfallet NJA 2014 s. 323 slog Högsta domstolen fast att staten var skyldig att ersätta ideell skada som hade drabbat en enskild när hans svenska medborgarskap hade avregistrerats i strid mot regeringsformens absoluta skydd för medborgarskap enligt 2 kap. 7 § andra stycket regeringsformen. Rättsfallet innebär att det fanns en rätt till ideell ersättning vid överträdelse av fri- och rättigheter enligt 2 kap. regeringsformen. Dock går det inte att dra slutsatsen att det fanns en generell sådan rätt. Högsta domstolen framhöll att det var fråga om en absolut rättighet som inte kunde begränsas på annat sätt än genom en grundlagsändring och att medborgarskapet spelade en avgörande roll för folkstyret, eftersom det utgjorde den grundläggande förutsättningen för den enskildes rätt att delta i val till riksdagen.

Några sådana hänsyn gör sig inte gällande vid överträdelse av 2 kap. 6 § regeringsformen. I avsaknad av rättspraxis ter det sig alltför vanskligt att anta att en sådan överträdelse skulle ha kunnat föranleda ideellt skadestånd enligt vad som gällde före lagens ikraftträdande (jfr Bertil Bengtsson, Rättighetsansvar, 2021, s. 80 f.).

Konventionsskadestånd

Teddy Bondefalk har i andra hand gjort gällande att han har rätt till ideellt skadestånd eftersom operationen, som genomfördes utan hans samtycke, innebar en överträdelse av hans rätt till privatliv enligt artikel 8 i Europakonventionen.

Den ursprungliga lydelsen av 3 kap. 4 § skadeståndslagen trädde i kraft den 1 april 2018. Bestämmelsen reglerade då bara överträdelser av Europakonventionen. Inte heller då infördes några övergångsbestämmelser. Teddy Bondefalks möjligheter att få ideell ersättning för överträdelse av artikel 8 i Europakonventionen beror alltså av rättsläget före den 1 april 2018. Då fanns ingen lagreglering. Däremot var rättspraxis relativt rikhaltig. Enligt artikel 13 i Europakonventionen ska var och en vars i konventionen angivna fri- och rättigheter kränkts ha tillgång till ett effektivt rättsmedel

inför nationell myndighet. För att följa denna bestämmelse har Högsta domstolen ålagt staten att betala ideell ersättning vid överträdelse av olika artiklar i konventionen. I NJA 2007 s. 584 var det fråga om läkarundersökningar av barn som befanns strida mot artikel 8. Av NJA 2009 s. 463 framgår vidare att en kommun kunde åläggas att betala skadestånd vid överträdelse av Europakonventionen i en verksamhet som kommunen svarade för. Motsvarande måste antas ha gällt i fråga om ett landsting eller en region.

Enligt artikel 8 i Europakonventionen har var och en rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. I Europadomstolens praxis finns fall där medicinska ingrepp utan informerat samtycke har ansetts utgöra överträdelser av rätten till privatliv (se V.C. mot Slovakien, nr 18968/07, den 8 november 2011 och Csoma mot Rumänien, nr 8759/05, den 15 januari 2013).

Teddy Bondefalk har utsatts för ett komplicerat kirurgiskt ingrepp med allvarliga följdverkningar utan att han dessförinnan hade lämnat sitt samtycke till ingreppet. Det är att betrakta som en överträdelse av hans rätt till privatliv enligt artikel 8 i Europakonventionen. Han har utan framgång sökt upprättelse hos Socialstyrelsen. Inte heller det straffrättsliga förfarandet ledde till ett för honom positivt resultat. Den kränkning han har utsatts för bör därför gottgöras genom ett ideellt skadestånd.

Av den omständigheten att Teddy Bondefalk har dröjt med att väcka talan mot regionen kan inte slutsatsen dras att han inte har lidit någon ideell skada.

Den patientskadeersättning som Teddy Bondefalk har fått avsåg sveda och värk, bestående men, utseendemässiga förändringar, inkomstförlust samt merkostnader. Genom den ersättningen har han inte kompenserats för konventionskränkningen.

Skadeståndets belopp

I rättsfallet NJA 2007 s. 584 gjorde Högsta domstolen vissa uttalanden om hur ersättning för kränkning ska bestämmas. Kränkningersättningen avser enligt svensk rätt att kompensera känslor som den kränkande behandlingen har framkallat hos den skadelidande, såsom rädsla, förnedring, skam eller liknande, som inte tar sig sådana medicinska uttryck att det föreligger en personskada. Detta syfte med

kränkingsersättningen ligger väl i linje med Europadomstolens praxis. Principerna för kränkingsersättning enligt svensk rätt bör därför i stor utsträckning kunna tillämpas vid överträdelser av Europakonventionen. Ersättningsnivån i fall av överträdelse av Europakonventionen bör sålunda inte fjärmās alltför mycket från de ersättningsnivåer som gäller när skadestånd döms ut enligt skadeståndslagen i jämförbara fall. Nivåerna ska dock generellt sett vara förenliga med Europadomstolens praxis. Högsta domstolen bestämde i det nämnda fallet ersättningen till 15 000 kr för var och en av de kränkta personerna. Därvid beaktade domstolen att det kränkande ingripandet hade kunnat ske på laglig väg, om det hade beslutats av en behörig myndighet.

Det som ska ersättas är den kränkning som den skadelidande typiskt sett har drabbats av vid skadetillfället, och inte efterföljande lidande eller andra upplevelser eller verkningar av kränkningen (jfr NJA 2021 s. 746 p. 7).

Teddy Bondefalk var införstådd med att han skulle opereras i luftstrupen. Det är dock inte visat att han hade samtyckt till operationen så som den utfördes eller att han hade informerats om riskerna för de allvarliga följder som förverkligades. Härigenom utsattes han för en kränkning av sin rätt till privatliv som var betydligt allvarligare än de kränkningar som bedömdes i 2007 års fall.

Europadomstolen har i målet Csoma mot Rumänien (nr 8759/05, den 15 januari 2013) behandlat ett fall där en havande kvinna drabbades av komplikationer som ledde till att den behandlande läkaren bestämde att havandeskapet skulle avbrytas. Kvinnan hade inte samtyckt till operationen och hade inte informerats om riskerna med den metod som valdes. Behandlingen ledde till komplikationer som medförde att kvinnan blev steril. Domstolen fann att kvinnan hade utsatts för en kränkning av sin rätt till privatliv. Den svarande staten ålades att betala 6 000 euro till kvinnan.

Ersättningsnivån i det målet kan ge vägledning i det nu aktuella fallet. Den ideella ersättningen till Teddy Bondefalk bör skäligen bestämmas till 75 000 kronor.

Rättegångskostnader

Teddy Bondefalk har vunnit bifall till sin talan om skadestånd, men det yrkade beloppet har satts ned. Målet har emellertid till största delen rört frågan om skadeståndsskyldighet och regionen bör ersätta honom fullt ut för rättegångskostnader såväl vid tingsrätten som i hovrätten. Vad Teddy Bondefalk har yrkat är skäligt.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast 2023-01-10

I avgörandet har deltagit hovrättsrådet Gunilla Schöldström, f.d. justitierådet Severin Blomstrand, referent, hovrättsassessorn Axel Zacharoff och tf. hovrättsassessorn Nina Lind.